

Vlastivedné múzeum v Považskej Bystrici vydalo knihu o tradičnom bývaní v Marikovej

(informácia o novej publikácii múzea)

Vlastivedné múzeum v Považskej Bystrici vydalo pri príležitosti tohtoročných 26. Marikovských folklórnych slávností a z dôvodu vysunutej múzejnej expozície v areáli skanzenu na Modlatíne **novú publikáciu s názvom 'Tradičné bývanie v marikovskej doline'**. Autorkou je etnologička a zároveň riaditeľka múzea Mgr. Petronela Rágulová, PhD.

Text knižky vychádza z rovnomennej štúdie autorky, ktorá bola zverejnená v IV. odbornom zborníku v roku 2017 na webovom sídle múzea. Keďže zborník nevyšiel v tlačenej podobe, rozhodlo sa vedenie múzea sprístupniť získané poznatky verejnosti formou samostatnej publikácie.

V úvode sa autorka zaoberá prírodnými podmienkami a historickými udalosťami, ktoré mali vplyv na spôsob bývania obyvateľov v jednej z najrozsiahlejších dolín na Slovensku. Zatiaľ najstarším písomným dokladom, v ktorom je prvýkrát spomínaná Mariková, je listina z roku 1321 vydaná Karolom Róbertom z Anjou (1288-1342), teda uhorským kráľom Karolom I. Horské oblasti dnešného severozápadného Slovenska boli osídľované postupne. Po hrebeňoch Karpát prechádzali v priebehu 15.-17. storočia kolonizačné vlny cudzích etník usádzajúcich sa *na tzv. valaskom práve*. Odľahlé oblasti boli doosídľované v 16.-19. storočí domácim obyvateľstvom prostredníctvom *tzv. kopaničiarskej kolonizácie*. V dolinách, uprostred hôr a vodných tokov, vznikali sídelné centrá, kým v ťažko dostupných terénoch samostatné osady, kopanice. V nich žijúce obyvateľstvo sa živilo poľnohospodárstvom, no najmä pastierstvom a drevorubačstvom. Malé zrubové domy si ľudia stavali svojpomocne z prírodných materiálov. Z vertikálneho hľadiska rozoznávame na marikovských dreveniciach kamenný fundament, drevenú obytnú časť a podkrovný priestor. Obytná časť sa pôdorysne delila na dva, neskôr na tri priestory – izbu, pitvor a komoru. Dôležitým faktorom pre kultúru bývania bol spôsob vykurovania domov. V marikovskej doline sa ešte na prelome 19. a 20. storočia vyskytovali *dymné izby*, v ktorých sa dym voľne šírila po izbe. Neskôr ľudia odchyťovali dym *kochom* končiacim v podstrešnom priestore. Zadymený priestor pod strechou sa využíval na skladovanie potravín a údenie. Až po 2. svetovej vojne sa začali robiť šporáky s uzatvoreným ohniskom a komínovým odvodom dymu.

P. Rágulová ďalej v publikácii popisuje zariadenie jednotlivých častí domu a ich vybavenie. Okrem materiálnej kultúry predkov sa čiastočne dotýka aj ľudového svetonázoru a poverových predstáv. V Marikovej, ako aj inde na Slovensku, bývali rodiny mnohopočetné,

pričom v jednom príbytku bývali bežne tri generácie ľudí. Rodinu riadil pevnou rukou gazda, spravidla majiteľ domu. Patriarchálny princíp bol v rodinách dominantný, čo sa odrazilo napríklad v starom spôsobe stolovania, kedy za stolom dávnejšie sedávali len muži.

Ľudia sa o svoje drevené príbytky obávali, aby ich nezničil požiar, vietor alebo krupobitie. Do základov domu a do interiéru kládli preto rôzne predmety a sväteniny, ktoré mali dom chrániť pred nešťastím. Pred záškodnými silami mali drevenicu a hospodárske budovy chrániť biele ornamentálne obrazce. Starí ľudia verili, že pod každým domom, pod prahom alebo v blízkosti pece, prebýva tzv. domový had – gazda, ktorý je neškodný a chráni dom.

Text, v ktorom autorka čerpá z dostupnej literatúry i vlastných výskumov, je doplnený fotografiami M. Šmala, R. Ryljaka a L. Sutton. Fotografie nepodávajú dobový obraz, ale zachytávajú súčasný stav architektúry, prípadne vhodne rekonštruujú tradičné bývanie v obciach marikovskej doliny. Pri dialektických výrazoch autorka používa zjednodušenú fonetickú transkripciu, zachovávajúcu fonetické vlastnosti marikovského nárečia. Publikáciu po grafickej stránke spracovala Mgr. Janka Chudovská.

Publikáciu Tradičné bývanie v marikovskej doline je možné si zakúpiť v priestoroch Vlastivedného múzea v Považskej Bystrici a počas kultúrnych podujatí múzea.

V Považskej Bystrici dňa 3. 7. 2019

Mgr. Petronela Rágulová, PhD., Vlastivedné múzeum v Považskej Bystrici